

mariënburg

Tijdschrift voor kritisch katholieken | nr. 2 - mei 2011

De Geest kent geen no-flyzone

De betekenis van christelijke waarden

Ruud Bunnik: "Het echte parochieleven verdwijnt zodra je een kerk sluit"

Mariënburg en het publieke debat

Geloven in dienst van de politiek

MARIËNBURG is een uitgave van de gelijknamige vereniging van kritisch katholieken en verschijnt viermaal per jaar.

Eerder heette dit blad 'Nieuwsbrief' en 'MV-NU'.

Dit is jaargang 28, nummer 2.

Overname van artikelen is toegestaan mits voorafgaand contact met de redactie.

© 2011 Mariënburg

ISSN 1878-8734

Website

www.marienburgvereniging.nl

Redactie

Lambert van Gelder, red.-secr. en eindredacteur

Leon Goertz, redacteur

Jacques van Leeuwen, redacteur

Damiaan Meuwissen, redacteur

Redactie-adres

Per post: Archipelstraat 286, 6524 LR Nijmegen

Per email: redactie@marienburgvereniging.nl

Vormgeving

N-ything Design, Boxmeer

Technische realisatie

Drukkerij Berne, Heeswijk

Lidmaatschap / Abonnee (per jaar)

Lidmaatschap van de vereniging:

- gecombineerd met abonnement 'Mariënburg' € 30,-

- zonder abonnement € 12,50

Abonnement 'Mariënburg' zonder lidmaatschap € 20,-

Abonnementenadministratie: zie Secretariaat

Betaling van contributie, abonnementen en giften

via Rabobank 32.99.21.568.

Betaling via automatische incasso heeft de voorkeur.

Zie verder de invulbon achter op dit nummer.

Bestuur Mariënburg

Erik Jurgens, voorzitter, 020-6761646

Tom van den Beld, secretaris, 070-3838284

Dominic Brügemann, penningmeester, 0528-231730

Henk Baars, 070-3596817

Alie van Leeuwen, 036-5452048

Email: bestuur@marienburgvereniging.nl

Secretariaat

Postbus 675 – 3800 AR Amersfoort

Tel. 033-4690070

Email: secretariaat@marienburgvereniging.nl

3 EEN OPEN ZENUW

Lambert van Gelder

4 TEGEN DE ANGST MARIËNBURG EN HET PUBLIEKE DEBAT

Arjan Broers

7 HANDREIKING BIJ DE OPRICHTING VAN KLEINE GELOOFSGEMEENSCHAPPEN

Commissie CRK

8 DE BETEKENIS VAN CHRISTELIJKE WAARDEN IN HOEVERRE LEVEN WE EIGENLIJK IN EEN CHRISTELIJK EUROPA?

Damiaan Meuwissen

10 DE GEEST KENT GEEN NO- FLYZONE

Leon Goertz

14 VIJFTIG JAAR KRITISCHE TROUW INTERVIEW MET RUUD BUNNIK, VAN DE BIEFSTUK NAAR HET LAMSVLEES

Lidy Verdegaaal

18 GELOVEN IN DIENST VAN DE POLITIEK HET Credo VAN DE KEIZER IN NICEA

Alex van Heusden

22 NIEUWE INZICHTEN ALS KENMERK VAN EEN LEVENDE TRADITIE!

Jo de Wit

EN VERDER:

12 *In Memoriam Catharina Halkes*

13 *Op de keper: Goeie genade*

24 *Kopvottengezeur*

Het volgend nummer verschijnt half september 2011.
Bijdragen graag uiterlijk 1 augustus aan het redactie-
adres.

EEN OPEN ZENUW

Of de opstanden tegen de dictatuur in diverse arabische landen ertoe hebben geïnspireerd, zal wel nooit aangetoond kunnen worden, maar dan blijft het toch nog altijd opmerkelijk dat in diezelfde maanden vrouwelijke en mannelijke theologen in Duitssprekende landen openlijk in opstand zijn gekomen tegen de dictatoriale hiërarchie van het Vaticaan.

Begin februari publiceerden ruim 100 theologen een 'memorandum': "*Kerk 2011: diepgaande hervorming broodnodig*". Alsof ze bij het katholieke kerkvolk een open zenuw geraakt hadden, zo waren de reacties vanuit heel de gelovende wereld. Het aantal ondertekenende theologen is sindsdien gestegen tot ruim 300 en omdat ook aan niet-theologen, de 'gewone' gelovigen dus, de mogelijkheid was gegeven om de hervormingseisen te ondertekenen, waren (bij het ter perse gaan van dit blad) door de notaris al 65.000 handtekeningen geteld.

Die eisen vormen hetzelfde trieste rijtje dat eigenlijk al sinds het Tweede Vaticaans Concilie de ronde doet, maar nog nooit door het Vaticaan serieus is genomen. Ze klonken tijdens de *Acht Mei*-manifestaties in Nederland, bij *Wir Sind Kirche* in het Duitse taalgebied, bij *Call to Action* in de Verenigde Staten.

Het gaat dan dus weer over opheffing van de celibaatsverplichting voor priesters, over volledige, ook sacramentele erkenning van homo-partnerschap en hertrouw van gescheidenen, over de gelijkberechtiging van vrouwen wat betreft de kerkelijke ambten, over inspraak en medebeslissing van gelovigen bij de aanstelling van bisschoppen en priesters, over de vrijheid om de liturgie een vorm te geven die past bij de plaatselijke cultuur in plaats van te verlangen dat deze over de hele wereld hetzelfde moet zijn, over gezonde gelovige gemeenschappen, d.w.z. leefbare parochies en dus weg met al die gefuseerde mega-gemeenschappen.

Zoals gezegd: hetzelfde trieste rijtje. In 1989 kwamen 215 theologie-hoogleraren met hun '*Keulse Verklaring*', waarin zij ernstige kritiek uitoefenden op het beleid van de toenmalige paus Johannes Paulus II. Hij trok zich bij de benoeming van bisschoppen niets aan van de wensen van de plaatselijke kerk, hij bedreigde de vrijheid van het theologisch onderzoek en de vrijheid van meningsuiting van de theologen. Het Vaticaan heeft toen deze 'opstand van de theologen' afgedaan als een "plaatselijke aangelegenheid". Kardinaal Joseph Ratzinger, toen al voorzitter van de Vaticaanse Congregatie voor de Geloofsleer, sprak van "de ontkerkelijking van de theologie".

De internationale kerkvernieuwingsbeweging "Wir Sind Kirche" heeft ook wereldwijde aandacht gevraagd voor de duizenden meldingen van seksueel misbruik door kerkelijke ambtsdragers. Dat zijn allang geen "plaatselijke aangelegenheden" meer, maar betreffen de hele katholieke kerk. Sigrid Grabmeier van die beweging klaagde erover dat de bisschoppen zich almaar om de slachtoffers zeggen te bekommeren en God om vergiffenis vragen. Maar ze dienen de slachtoffers om vergiffenis te vragen en hun schadeloosstelling aan te bieden. En zolang ze proberen het kerkelijk ambt uit de wind te houden en daarin niets grondig veranderd wordt, blijft de crisis in de kerk bestaan. De voorzitter van de beweging, Christian Weisner, heeft beklemtoond dat het hier niet gaat om een geloofscrisis maar om een diepgaande crisis in de kerkleiding. Het heeft er anno 2011 alle schijn van dat nu nog slechts één middel gebruikt kan worden om de kerk uit die crisis te bevrijden: gewoon doen wat gedaan moet worden en geloven wat geloofd kan worden; niet langer meer opzien naar de nationale en internationale hiërarchen.

Voor wie '*Kerk 2011*' ook wil ondertekenen: www.kirchenaufbruch-jetzt.de.

“JULLIE HEBBEN EEN NOBEL DOEL, MAAR VERDER ZIJN JULLIE OUD EN MESJOKKE”

TEGEN DE ANGST

De Mariënborgvereniging wil zich concentreren op het publieke debat via diverse media. Daartoe uitgenodigd legde theoloog en journalist Arjan Broers aan de jaarlijkse ledenvergadering van Mariënborg (9 april in Amersfoort) uit waarom dat ingewikkeld én hard nodig is. Voor dit blad schreef hij deze samenvatting van zijn betoog.

We leven in een cultuur die steeds verder seculariseert. Vroeger dacht ik dat secularisering te maken had met ontkerkelijking – dat is ook zo – maar het wordt me steeds duidelijker dat secularisering dieper gaat dan dat. Sinds de jaren zestig zien we een patroon dat u bekend is: de kerken verliezen leden en vergrijzen

en de christelijke maatschappelijke organisaties verliezen hun innerlijke kracht. Dat weet u allemaal. Maar de gevolgen daarvan werken steeds verder door.

Religieuze analfabeten

Onze christelijke wereld ont-institutionaliseert: de kerken en alle christelijke organisaties brokkelen af. Wat overblijft aan betrokken gelovigen verkerkelijkt: christenen bepalen hun geloof steeds meer in de tijd – de zondagse diensten – en in kerkelijke taal. Geloven is steeds meer het expliciete geloven geworden: het spreken en liturgisch doen van het kerkelijk geloof. Wat de ‘zondag’ met de ‘maandag’ te maken heeft, is lang niet altijd meer duidelijk.

Daarnaast privatiseert onze cultuur geloof. We zien het als een vrije keuze voor ons privéleven. Reuze sympathiek, maar onze scholen, politieke partijen, omroepen, bedrijven en instellingen hebben er niks mee te maken. Daar geldt een andere rationaliteit. In onze buitengewoon complexe en snel veranderende samenleving werken mensen vaak in grote organisaties met zeer gedetailleerde en gespecialiseerde taken. Het is moeilijk om het geheel te blijven zien waar je in staat. We zijn alle tijd en aandacht al kwijt aan het begrijpen, beheersen en controleren van het systeem.

We zijn, wat mij betreft, religieuze analfabeten aan het worden. We weten niet meer hoe we met elkaar in gesprek moeten over wat er echt toe doet. In de woorden van de eerste vraag uit de oude catechismus: *Wartoe zijn we op aarde?*

Kerkelijke ballast

Dat onze R.-K.-Kerk ook vaak een sta in de weg is, hoef ik nauwelijks uit te leggen. De R.-K.-Kerk beroept zich op autoritair gezag en vaststaande geloofswaarheden, terwijl mensen waarachtigheid willen van hun leiders, en inzichten zoeken die hun ervaringen verdiepen. Onze lokale kerken worden zo opgeslokt door het overleven en de gedwongen fusies, dat ook daar nauwelijks creativiteit vrij kan komen.

De Mariënborgvereniging zelf heeft de neiging om te blijven hameren op het eigen gelijk, terwijl de kerkleiding niet luistert en de buitenstaanders hun allang gelijk hebben gegeven. Van debat, ontmoeting, verrijking is geen sprake. Eigenlijk zijn jullie *Don Quijotes*: jullie hebben een nobel doel, maar verder zijn jullie oud en mesjokke.

Wat is belangrijk?

Als de Mariënborgvereniging mee wil doen aan debatten die ertoe doen, dan moeten jullie nadenken over wat echt belangrijk

is. Wat mij betreft is dat: jullie geloof laten zien en laten werken in onze tijd en onze cultuur, die bepaald wordt door angst. Angst voor het vreemde, de vreemde, een toekomst die alleen maar minder wordt – of meer van hetzelfde, in een wereld die razendsnel verandert, in een milieu dat razendsnel opgebruikt wordt. In een wereld zonder visioen. Met ons geloof komt vertrouwen, omdat we leven uit genade. Die boodschap is in te zetten op concrete onderwerpen, zoals bijvoorbeeld:

- een pleidooi om jonge mensen en nieuwkomers uit te dagen op hun *roeping*: hoe kunnen we jou helpen om onder ons tot bloei te komen?;
- opkomen voor wat *kwetsbaar* is, niet omdat het zelig is, maar omdat aandacht voor het kwetsbare ons bij het Geheim brengt;
- opkomen voor *diversiteit* in cultuur en natuur, want de Schepper scheidt genoeg in veelheid;
- *afgoderij* opsporen, bijvoorbeeld de *efficiency* en de regeldrift die we als gouden kalf vereren in zorg, onderwijs en sociaal werk.

Met en voor wie?

Vervolgens komt de vraag voor wie de Mariënborgvereniging iets wil betekenen, met wie u in gesprek wilt. Ik zie drie velden waarop u zich kunt roeren. Ten eerste het maatschappelijk debat over de toekomst van onze samenleving. Dat debat hangt vaak aan personen die inspireren en in gesprek gaan, minder aan organisaties die hun boodschap ventileren. Ten tweede de kerkleiding. Dat debat heeft weinig zin, tenzij jullie verrassende, ontmaskerende of positief geladen events verzinnen. En ten derde de eigen achterban of potentiële achterban: gelovigen die hun parochieleven zien verschromelen en steun en bemoediging nodig hebben.

Arjan Broers (1969) is zelfstandig journalist en theoloog. Hij werkt onder meer voor Trouw, RKK, de Unie KBO en de Nederlandse dominicanen. Eerder schreef hij o.a. 'Wees niet bang', de biografie van bisschop Muskens, 'Ode aan Gods eenvoud', over de nieuwe abdijs van de trappistinnen van Koningsoord, en 'Een dwaas bestaan' over 'broodpater' Gerrit Poels. – www.arjanbroers.nl.

*Nieuw
bestuurslid
Mariënborg*

ALIE VAN LEEUWEN

Tijdens de jaarvergadering is tot Mariënborg-
bestuurslid benoemd:

Alie van Leeuwen uit Almere. Na het einde van de Acht Mei Beweging is zij (als "onverbeterlijk kritisch katholiek") lid geworden van de Mariënborgvereniging. Vanaf eind jaren '60 is zij al actief als vrijwilligster (Zonnebloem, Slachtofferhulp) en sinds '70 op parochieel en dekenaal niveau. Na een toerustingscursus vervulde zij diverse taken in de liturgie. Begin jaren '90 was zij acht jaar lid van het parochiebestuur, waarvan vier jaar als voorzitter. Zij is gehuwd met Jacques van Leeuwen, redacteur van dit blad. Zij hebben één zoon.

Op 9 april werd in Amersfoort de jaarlijkse algemene ledenvergadering gehouden van de Mariënborgvereniging. In het huishoudelijk gedeelte daarvan passeerden jaarverslag, jaarrekening en begroting de agenda. Wie die gemist heeft kan altijd nog contact opnemen met het secretariaat. Een discussiepunt dat nog steeds bij dergelijke bijeenkomsten de kop opsteekt: is het niet nodig om

de relatie te (re)animeren met het episcopaat? Bijvoorbeeld met als enige gespreksonderwerp de vraag hoe de Nederlandse kerkprovincie er bijstaat, nu, veertig jaar na het Pastoraal Concilie. De meningen waren verdeeld: 'Laten we alleen maar een brief schrijven' – 'Ja, moeten we eigenlijk elk jaar doen' – 'Het is verspilde moeite' – 'We gaan toch geen knieval doen?' In de namiddag werd onderling en gezamenlijk gediscussieerd over de toekomst van Mariënborg dat nu 28 jaar bestaat. "De tijd lijkt gekomen", aldus het bestuur, "om na te gaan of onze vereniging gedurende al die jaren op voldoende wijze heeft ingespeeld op de ontwikkelingen die zich in kerk en samenleving hebben voorgedaan. ... Een van de opvallende kenmerken van onze tijd is de bijna spectaculaire groei en het toenemende belang van de communicatiemediën ... Wanneer Mariënborg wil blijven "getuigen van de Geest die in ons leeft", ligt het voor de hand dat de vereniging zich afvraagt of de geboden concentratie van energie zich niet in het bijzonder zou moeten richten op al de zo overvloedig voorhanden communicatiemiddelen."

*Een handleiding***OP WEG NAAR ZELFSTANDIGE GELOOFGEMEENSCHAPPEN**

“Het komt de christengelovigen onverminderd toe vrij verenigen te stichten en te leiden met doelstellingen van caritas of vroomheid of ter bevordering van de christelijke roeping in de wereld, en bijeenkomsten te houden om deze doelstellingen gemeenschappelijk na te streven.”

Met een zeker genoegen citeert het Werkverband voor de Rechtscultuur in de Kerken (WRK) dit artikel 215 uit het kerkelijk wetboek en voegt daaraan toe: “het is interessant te constateren dat het in de hele beschaafde wereld erkende ‘mensenrecht’ van vrije vereniging ook binnen de kerk geldt”. (Meer over dit WRK: zie het interview met de voorzitter, blz. 14-17).

Nu in onze decennia het kerkbezoek drastisch inkrimpt en de kerkleiding dat nog bevordert door parochies te fuseren, wat gelijk staat met opheffen, en kerkgebouwen te laten slopen, nemen groepjes gelovigen steeds vaker het heft in eigen hand en roepen een kleine, zelfstandige geloofsgemeenschap in het leven. Zulke geloofsgemeenschappen zien we in de praktijk veelal ontstaan als groepen die samenkomen om te vieren. Dat is begrijpelijk. Aan vieringen wordt in alle christelijke kerken een centrale plaats gegeven. En uitgerekend

daar worden veel vragen gesteld en wordt veel onbehagen ervaren. De behoefte aan vernieuwde en aangepaste liturgie is op zich al ruim voldoende reden om tot nieuwe groepsvorming over te gaan. Maar gemeenschappen van christenen hebben een bredere roeping dan alleen maar vieren. Ze moeten werken aan geloofsvorming en geloofsverdieping in eigen kring, ze moeten werken aan een samenleving waar liefde en gerechtigheid de leidende waarden zijn, en waar mensen in nood worden bijgestaan. Ten behoeve van zulke gemeenschappen heeft het WRK onder de titel “Op weg naar zelfstandige geloofsgemeenschappen” een handleiding samengesteld waarin de meeste vragen en kwesties besproken worden die zich kunnen voordoen bij de vorming van dergelijke gemeenschappen. Onder meer komen leiderschap, ledenwerving, financiering, sacramenten, oecumene e.d. ter sprake. Onlangs is nu ook de Stichting Ondersteuning Kleine Geloofsgemeenschappen (OKG) opgericht. De integrale WRK-handleiding is te vinden op www.marienburgvereniging.nl. Daarbij hoort ook een lijst van artikelen uit het kerkelijk wetboek die in dit verband van belang zijn.

In de confrontatie met de immigrerende islam rijst de vraag in hoeverre we eigenlijk leven in een christelijk Europa.

DE BETEKENIS VAN CHRISTELIJKE WAARDEN

Nogal wat mensen hebben moeite met de grote toevloed van immigranten, met name moslims, naar de Europese Unie. Ze maken zich zorgen niet alleen over de identiteit van het eigen land, maar ook over die van Europa. Soms willen ze terug naar, of liever vasthouden aan een vertrouwde omgeving en knus leefpatroon. Niet overal even sterk, maar wel in Nederland, zoals bekend.

De christelijke waarden worden daarbij naar voren gehaald, soms aangevuld met onze joodse en humanistische roots. Maar 'islam, liever niet' roept men dan. Zijn er eigenlijk wel christelijke waarden en wat betekenen die? En in hoeverre zijn die kenmerkend voor Europa?

Eerst een Europees Credo. Een neutrale visie op Europa bestaat immers niet, er is altijd sprake van een engagement, in welke zin dan ook. Ik ben een voorstander van de ontwikkeling naar de Verenigde Staten van Europa. Die ontwikkeling is niet alleen wenselijk, maar bovendien, voor wie goed toeziet, volop aan de gang. In Nederland zijn de meesten in dit opzicht ziende blind.

Indrukwekkende veelvormigheid

Een centrale grond van die ontwikkeling is het behoud van de rijke Europese cultuur in zijn

indrukwekkende veelvormigheid. Die cultuur is in alle 27 lidstaten primair gestructureerd vanuit christelijke waarden en beginselen. Natuurlijk hebben de joodse implicaties van het christendom, de Griekse filosofie en het arabisch denken (in de Middeleeuwen) deze waarden en beginselen mede gekleurd, maar de kern ervan, namelijk de unieke waarde van de eindige menselijke persoon in zijn betrekking tot het oneindige, is vanuit het christendom doordacht en ontwikkeld, vooral in de dertiende eeuw door Thomas van Aquino. In latere eeuwen hebben denkers als René Descartes, Jean-Jacques Rousseau en Immanuel Kant er nieuwe inzichten aan toegevoegd, maar dat doet aan het wezenlijke niets af: mensenrechten, rechtsstaat en democratie, het gedachtegoed van de Verlichting en zo meer, zijn alle vanuit genoemde kern ontwikkeld, al is niet iedere denker zich daarvan bewust.

Drie kernwaarden

Christelijke waarden structureren Europa: politiek, sociaal, maatschappelijk. Maar wat zijn waarden eigenlijk? Sinds Plato weten we van drie kernwaarden: *waarheid, goedheid, schoonheid*. Andere waarden zoals gerechtigheid, gelijkheid en solidariteit zijn daarin gefundeerd. Ook Sint Thomas kent die kernwaarden en latere filosofen hebben de objectieve gelding van deze kernwaarden sterk aangezet. Ze zijn dus *niet* afhankelijk van subjectieve overwegingen, zoals velen tegenwoordig klakkeloos beweren. *Waar, goed* en *schoon* hebben een objectieve betekenis en die hangt *niet* af van subjectieve gevoelens of zoiets. Die waarden gelden universeel, maar in het christendom hebben ze een eigen zin verworven. De Waarheid wordt verstaan als een geopenbaarde waarheid, die in een geloofsact wordt aanvaard. De Goedheid begrijpen we vanuit de Tien Geboden en de Bergrede, en de Schoonheid weerspiegelt het goddelijke. Niet-christenen zullen deze accenten niet direct tot de hunne maken, maar ze willen vaak wel deelhebben aan de objectieve gelding van het ware, het goede en het schone, hoe ook ingevuld. Toch zijn velen in de postmoderne tijd zo gehecht geraakt aan hun (eigen) subjectiviteit dat ze dat objectieve moment aan de waarden niet meer (willen) zien. Dat is een decadente trek van het huidige Europa. Niettemin hebben bepaalde facetten van

het oorspronkelijk christelijk geïnterpreteerde Goede binnen Europa een algemene (geseculariseerde) gelding verworven, namelijk als politieke en juridische instituties zoals democratie, rechtsstaat en mensenrechten, die ook voor niet-christenen als joden, humanisten, moslims en anderen binnen de Europese Unie *verbindend* zijn.

Wezenlijk moment

Het gaat dus om de vrijheid, de rechten van het individu en de wet. De menselijke vrijheid is een wezenlijk moment van het christendom. In het Griekse denken komt zij nauwelijks naar voren en ze krijgt eerst in de middeleeuwse metafysica een positie. En wel primair in de verticale verhouding tot God. De uniciteit van de individuele mens die vrij beslist inzake goed en kwaad is de kern. Later wordt de vrijheid binnen de horizontale seculiere sfeer als geldend geponereerd en vervolgens als praktisch relevant geproclameerd en toegepast, bijvoorbeeld in de Unie van Utrecht (Nederland, 1581), de Bill of Rights (Engeland, 1689), de Déclaration des Droits de l'Homme (Frankrijk, 1789), de mensenrechtenverdragen in onze tijd (1948, 1950, enz.), de Europese Revolutie van 1989 en de omwentelingen van 2011. De individuele rechten van de mens staan nu centraal, ook binnen de Europese Unie. Dit is de volle ontplooiing van een christelijk fundament.

Zo ook bij de wet. We kennen de wet natuurlijk uit het Oude en Nieuwe Testament en de Griekse filosofie. Thomas van Aquino heeft de idee verankerd als christelijk doordachte natuurwet. Kant ontwikkelde de vrijheid als *zelfwetgeving*, waaruit onze structuren van rechtsstaat en democratie voortkomen. Het christelijk moment ligt dus, het zij herhaald, in de unieke positie en waardigheid van iedere mens als onvergankelijk vrij wezen. Dit inzicht geldt in de Europese Unie algemeen. Daarop zijn de rechten van de mens en de algemene gelding van de wet gebaseerd. Dit is de kern van de Verlichting en dus ook vanuit dat perspectief *verbindend* voor alle inwoners van de Europese Unie. Bij de inburgering van nieuwe Europeanen zou hierop veel sterker de nadruk moeten liggen, vooral in het a-theoretische en plat-pragmatische Nederland.

Godsdienstvrijheid

Wat betreft de godsdienstvrijheid menen sommigen dat dit grondrecht overbodig is, want met name de vrijheid van meningsuiting zou al voldoende bescherming aan geloof en godsdienst bieden. De godsdienst hoort volgens hen bovendien thuis in de privésfeer en niet in het publieke domein. Er is zelfs een politieke stroming die beweert dat de islam geen godsdienst is, maar een politieke ideologie.

Dit alles geeft blijk van een volstrekte miskennis van wat godsdienst eigenlijk betekent. Er wordt te gemakkelijk zomaar iets beweerd. De drie religies van Het Boek kennen ieder een dimensie van geloof, als de persoonlijke act waarin men op gezag van anderen (heilige bronnen of personen) bepaalde standen van zaken als waar aanvaardt. Met soms vergaande

consequenties voor het persoonlijk leven én de inrichting van de samenleving.

Het grondrecht van de vrijheid van godsdienst respecteert deze gelovig-godsdienstige inzet en biedt alle ruimte om daaraan in belijden of ander gedrag gestalte te geven. Men mag zich ook als godsdienstig in de samenleving manifesteren, mits men zich houdt aan redelijke, door de strafwet te stellen grenzen, zoals het verbod op terroristisch gedrag. Voor deze vrijheid is indertijd hard gevochten en deze betekent binnen de Europese Unie een verworvenheid.

Het past dan ook niet om aan een van de wereldgodsdiensten zoals de islam deze vrijheid te onthouden: dat zou een grove schending van de (christelijke) grondbeginselen van Europa zijn. Het godsdienstig geloof berust voor velen op een existentieel-wezenlijke wilsbeslissing, die in geen enkel opzicht te vergelijken is met het huldigen van een opvatting of mening. Degene die dit laatste beweert, miskent een wezenlijk vrijheidsmoment van anderen.

Kort en goed: de vrijheid van godsdienst is met al wat erbij hoort, zoals bijvoorbeeld het bijzonder onderwijs, een cruciaal moment in een van oorsprong christelijk Europa. Ze ligt ten grondslag aan het ontstaan van bijvoorbeeld Nederland en mag nooit vervagend opgaan in een soort vrijheid van meningsuiting. Hiervoor dient iedere Europese burger, uit welk land en met welke godsdienstige of levensbeschouwelijke achtergrond dan ook, pal te staan.

Kritisch katholieken ('Wir Sind Kirche') internationaal bijeen: "Actie gevraagd. Want het is duidelijk dat de huidige kerkelijke hiërarchie bezig is zichzelf te mummificeren. Dialoog zit er niet meer in. En de maat is vol."

DE GEEST KENT GEEN NO-FLYZONE

Ooit rammelden de arme Parijzenaars aan de hekken van het paleis van Versailles, waar de koning zich met zijn rijke klik verschanst had. Op de noodkreet van zijn onderdanen dat ze vergingen van de honger en geen brood hadden, zou de koningin geantwoord hebben: "Als jullie geen brood hebben, dan moeten jullie maar taartjes eten." Met deze afschuwelijke zeperd was dan de maat vol: het volk keerde terug naar Parijs en bestormde op 14 juli 1789 de Bastille, waardoor de door het systeem geknechten bevrijd werden. En daarmee was de Franse Revolutie een feit.

Steeds meer blote billen

Eenzelfde scenario ontwikkelt zich de laatste maanden in met name de arabische wereld. Ingebeelde potentaten die leven als God in Frankrijk krijgen er flink van langs. De gekleinere mensen rukken op naar de bolwerken van macht en majesteit. De maat is vol, en nu moet het afgelopen zijn met mensonwaardige vernedering en knechtschappen. Elke "majesteit" (die niet zelden volgens eigen inbeelding in een grijs verleden aan bovenaardse of zelfs goddelijke oorsprong ontsproten heet te zijn)

wordt in onze dagen bestormd en tot op het bot naar menselijke maat gefileerd.

In tal van tot nog toe vastgeroeste politieke systemen is dit proces volop aan de gang. In de financiële wereld van de megabanken en de multinationals probeert men het nog een tijdje in de nevelen van ondoorzichtige bankgeheimen en intern gekrakeel uit te houden, maar ook daar worden de wolken geleidelijk dunner en komen de billen steeds meer bloot te liggen. Op het gebied van de wereldreligies is het niet anders.

Op het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) legde men duidelijk de kaarten op tafel. Het principe van *vrijheid, gelijkheid en broederschap* van de Franse Revolutie verscheen toen hoopgevend aan de horizon binnen onze kerk en werd aannemelijk zwart op wit

op papier gezet. Maar toen die verfrissende uitgangspunten in het alledaagse leven metterdaad werden ingekleurd, kreeg de kerkelijke elite het Spaans benauwd. Gauw hing ze weer een rookgordijn op en trok ze zich terug op haar goddelijke almachtsaanspraken om vanuit de Vaticaanse burelen de katholieken wereldwijd met haar dictaten te bestoken en murw te beuken. Vooral katholieken in de Europese landen moeten sindsdien door de afgevuurde bisschopsbenoemingen menige voltrefter incasseren.

Vruchteloos gesmeek

Wat doe je dan? We weten in Nederland wel wat we sinds 8 mei 1985 deden: niet als angsthazen op de loop gaan, maar met open vizier de barricaden op. Jarenlang bleef men smeken om een menswaardige dialoog met argumenten die voor een normaal sterveling redelijk en eerbaar zijn. Vooral de Vaticaanse standpunten over de positie van de vrouw in de kerk, de seksualiteitsbeleving en de omgang met andere christenen worden als grove schending van de mensenrechten en dus als ontoelaatbaar onrecht beschouwd.

Het *njet* van de onveranderlijkheid op deze punten wordt door de hiërarchie als ongenaakbaar mitrailleurvuur eindeloos afgerateld. We kennen de gevolgen: velen zijn in hun ziel gekrenkt en in hun geloof verwond. Die marteling moet stoppen. Anderen zoeken hun heil in het groeiend grijs circuit van pastorale praktijken in kerken, kapellen en eindeloos veel andere plekken die als een

verademende en verlossende vorm van geloofsbeleving worden ervaren.

Men zou kunnen denken dat de Nederlandse katholieken veel zaken te zwaar nemen en binnen de harmonie van de wereldkerk maar zielige zeurpieten zijn.

Een feit is echter dat in de ons omringende landen dezelfde problemen aan de orde zijn. Met name in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland spitst het conflict zich toe. Dat bleek weer eens duidelijk op een onlangs in Fulda gehouden congres van kritisch katholieken (*“Wir sind Kirche”*). Over het thema *Mensenrechten in de Kerk* deden daar twee prominente theologen een boekje open.

Hïërarchische zelf-mummificatie

Dr. Ida Raming was de ene theologe. Zij heeft zich in 2002 tijdens een boottocht op de Donau met zeven andere dames tot priester laten wijden. Uiteraard werden zij en haar wijdingsgenoten toen terstond door het Vaticaan geëxcommuniceerd. Raming betoogde in Fulda dat het afgelopen moet zijn dat de kerkelijke hiërarchie de vrouw de mindere blijft vinden van de man. Daarmee krijgt de vrouw het stempel van een wezen dat onmogelijk in de kerk een aan de man gelijkwaardig ambt kan bekleden.

De andere spreker, dr. Gotthold Hasenhüttl, vierde jaren geleden als priester een *oecumenisch eucharistisch avondmaal*. Ook hij kreeg prompt de rode kaart en werd buiten de kerkelijke lijnen gebannen. Voor hem is het nu duidelijk dat alle smeekschriften en handtekeningenacties van kritisch katholieken niets meer uithalen. *De maat is vol*. Er moet gehandeld worden. Dat blijkt tevens uit het feit dat het complete bisschopsteam van de 21 diocesen in Duitsland bij hun jaarvergadering onlangs in Paderborn voor de met spandoeken smekende leden van *Wir sind Kirche* als bange wezels de benen nam, en in hun tot conferentieoord ingerichte kathedraal als in een veilig holletje wegvluchtte.

Op de vraag van een van de kritischen aan een bisschop, dat hij als herder en leraar toch serieus moet ingaan op de vraag van een normale gelovige, kwam als antwoord: “Maar jullie stellen de verkeerde vragen.”

Verder doen extreme verhalen de ronde over kerkelijk neotriomfalisme van de pasgenoemde jonge bisschop van de stad Limburg – Franz-Peter Tebartz-van Elst – die op een rigoureuze

manier in zijn eentje veel van de progressieve vormen van pastoraat van zijn eminente voorganger Franz Kamphaus in een mum van tijd de nek omdraait. Nee, dialoog zit er niet meer in. Actie is gevraagd. Maar wat te doen? Het is uiteraard een kwestie van de grote structuur, van het kerkelijk geraamte. Daarin zit verkalking en monsterachtige scheefgroei. Het is duidelijk dat de huidige hiërarchie bezig is zichzelf te mummificeren. Zo denkt zij zichzelf in haar feodale machtsstructuur veilig in te dekken tegen de aanstormende processen van democratisering die nu ook binnen de kerk plaatsgrijpt. Maar dat trucje zal haar niet lukken. In feite zal zij op deze wijze zichzelf de das omdoen en stikken, of hoogstens als sekte aan de rand van het wereldgebeuren nog wat vegeteren.

Dat wil eigenlijk niemand van de kritisch katholieken waar ook ter wereld laten gebeuren. Daar is de boodschap van Jezus te waardevol voor. Ook een Tweede Reformatie en afsplitsing zoals in 1517 is niet de oplossing.

Nieuw bestuursmodel

Een mogelijk reddingsmodel is wanneer het bestaande klerikaal bestuur van de katholieke kerk, waarin uitsluitend ongehuwde mannen de almachtige beslissingsbevoegdheid hebben, omgebogen wordt naar een democratisch bestuursmodel van parlementaire vertegenwoordiging voor al haar leden. Dit betekent

dat men uit het kluwen van de chaotische opstandigheid en bestuurlijk gezeur van dit moment een draadje kan spinnen om daarmee een hedendaags, acceptabel, bestuurlijk nieuw patroon te weven.

Dr. Ida Raming, in 2002 als een van de eerste vrouwen tot priester gewijd.

Die >>>

CATHARINA HALKES

Op 21 april jl. is op 90-jarige leeftijd te Nijmegen Catharina Halkes overleden. Dat was op Witte Donderdag, de dag die in kerkelijke kringen ook wel 'Dag van de Priester' wordt genoemd. En als de kerkgeschiedenis zich in het verlengde van het Tweede Vaticaanse Concilie anders zou hebben ontwikkeld, was Tine Halkes wellicht zelf priester geweest. Of misschien wel hoger op de klerikale ladder. Als ze dat tenminste zelf nog gewild zou hebben, toen ze van de feministische theologie haar levensopdracht had gemaakt.

Al degenen die in dit vakgebied actief zijn, waar ook ter wereld, hebben haar in de vele jaren van haar leven ongetwijfeld wel eens ontmoet, zij het op congressen, in collegezalen, of bij haar thuis. Als voorbeeld: Halkes zij aan zij met wijlen zuster Antoinette van Pinxteren (foto 1) en in gesprek van de Amerikaanse feministe Rosemary Radford Ruether (foto 2, september 1980).

Op 9 april 1969 voerde zij het woord tijdens het Pastoraal Concilie te Noordwijkerhout (foto 3). Als voorzitter van de commissie 'Hedendaagse geloofsbeleving' zei ze onder meer: "Wanneer je niet solidair zou zijn met de wereld, dan kun je ook niet in een werkelijke christelijke geloofsbeleving staan."

Op 14 februari 1987 organiseerde de Mariënborgvereniging in de Tilburgse universiteit haar eerste congres, onder de titel 'Dag van de leek'. Een van de sprekers was professor Halkes (foto 4), die het probleem 'vrouw in de kerk' behandelde: "Als er van een probleem sprake is, zal het eerder om de man moeten gaan en om de uitsluitend mannelijke hiërarchie die alle macht aan zich getrokken heeft en die meent te kunnen invullen wat het eigene van de vrouw zou zijn." Tijdens de daarop volgende discussie werd ze geassisteerd door mr. Erik Jurgens (foto 5), de huidige Mariënborgvoorzitter. (De foto's op deze bladzijde komen uit het archief van Lambert van Gelder).

- parlementaire vertegen-
- woordiging ziet er dan zo uit:
- - Tien procent van de afvaardi-
- ging bestaat uit vertegenwoordi-
- gers van de huidige wereldlijke
- seculiere clerus, waartoe ook
- deze paus behoort.
- - Tien procent komt uit de vrou-
- welijke religieuzen; tien procent
- komt uit de mannelijke religieu-
- zen.
- - Dertig procent wordt gevormd
- door de vrouwelijke leken; dertig
- procent door mannelijke leken.
- - Tien procent vormen de verte-
- genwoordigers van andere chris-
- telijke groeperingen.

Ik ben geneigd te zeggen: Katholieken, ga aan de slag, want we hebben alles te winnen! Vorm een parlement, een kabinet, verzin een zinnige menswaardige kerkelijke rechtspraak, blijf bij alle verschillen en veelvormigheid samenkomen rond de Tafel van Leven en Liefde om er een feest van te maken. Want dat is de laatste liefdesdaad en opdracht van onze Man uit Nazaret. Dat deden we trouwens al in Fulda. Als afsluiting van ons congres vierden we dit Liefdesmaal, onder de bezielende leiding van Ida Raming, in de openlucht vóór de kathedraal waar eens de halsstarrige bisschop Johannes Dyba jarenlang op een onzalige manier de bisschopsstaf gebruikte als zweep om mensen de katholieke tent uit te jagen. In de volle zon en de geurige lentebries beleefden we de rijke gaven van de Geest die geen no-flyzone kent en zomaar op ons neerdaalde. Zo gingen de ongeveer tweeënzeventig leden van de groep geïnspireerd weer heen, trokken naar alle windstreken en ze voelden dat het zo héél goed was. Op hoop van zegen!

In de rubriek 'Op de Keper' publiceert Mariënburg bijdragen van eenieder aan een discussie over iets in de R.-K. Kerk waarvan hij/zij vindt dat daar nog wel eens een hartig woordje over te zeggen valt. Dat kan zowel theoretisch als praktisch zijn, van erfzonde tot drie-eenheid, van genade van bijstand tot verrijzenis, van de vrouw als priester tot eucharistische oecumene, you name it! Om iedereen de kans te geven van haar/zijn hart geen moordkuil te hoeven maken, ondertekenen wij deze bijdragen steeds met een symbolisch pseudoniem: Cultivator. Met een cultivator wordt een stuk landbouwgrond losgewoeld waarna het wordt geploegd en ingezaaid. – Redactie

GOEIE GENADE!

Bij voorbaat dank ik de redactie al voor het feit zij mijn schrijfsel bij Cultivator 'Op de keper' onderbrengt. Mijn naam doet er namelijk niet toe, maar ik heb wel een zinnig idee te melden, vind ik zelf.

Onlangs kwam ik toevallig terecht bij een club pastores, allemaal dus theologisch geschoold. Ze waren samengekomen om te luisteren naar een nog meer deskundige theoloog die uiteenzette hoe de kerk van de toekomst eruit zou (kunnen) zien. Hij schetste een geloofsgemeenschap met weinig dogma en veel democratie, met weinig patri- en hiërarch en veel vrouw, met veel sociale activiteit. Opmerkelijk was dat hij sommige zogenoemde geloofswaarheden beschouwde als gepasseerde stations. Jezus Christus reëel aanwezig in een stukje eucharistisch brood zei hij: "daarvan snappen we best dat dat niet kan". En niemand van de aanwezigen die zich hiertegen verzette, allen 'snapten het inderdaad best'. Een aantal bijbelverhalen ontdeed hij van hun historische waargebeurdheid, te beginnen met het hele paradijsverhaal. Exegetisch en archeologisch wordt het blijkbaar ook steeds duidelijker dat bijvoorbeeld Abraham nooit heeft bestaan, en dat ook Mozes een literaire verhaalfiguur is, die dan ook niet met een joodse stam veertig jaar door een woestijn kan hebben gezworven.

Nu half Mariënburg groepsgewijze serieus zit na te denken over het Credo, blijken ook daar dingen in te staan die tegenwoordig ongeloofwaardig zijn geworden. Toen de Kerk dat anderhalf millennium geleden per concilie besloot, wisten die mensen niet beter. Ze meenden nog dat de zon om de aarde draait, dat die plat is en dat daaronder zich de hel bevindt. Tegenwoordig neemt nog 6 procent van de mensen aan dat er een hel bestaat. 'Nederdaling ter helle' is ook zo'n literaire fantasie, lijkt me.

Naar mijn (wat ik noemde: zinnig) idee zouden hedendaagse theologen het tot hun taak moeten rekenen om de geloofsbegrippen eens grondig door te lichten. Ik noem een paar voorbeelden. 'Drie-eenheid' klinkt, ondanks alle filosofie eromheen, erg anti-monotheïstisch. 'Sacrament' is een heilsmiddel dat genade aanduidt én geeft, zegt de katechismus. Wat is dan die genade? En geeft het huwelijks sacrament dan anti-genade bij al die echtscheidingen van tegenwoordig? Of het priesterschapssacrament bij al die duizenden misbruikgevallen? Een 'erfzonde' is iets onmogelijks en hoe durven we elke nieuwgeborene hiermee op te zadelen? Jonge ouders weten wel beter! En dan is er ook geen 'verlossing' nodig, geen kruis'offer'. Jezus kwam mij niet verzoenen met de Vader, want die was helemaal niet kwaad op mij en ik had ook niks verkeerd gedaan. Jezus kwam mij laten zien wie God echt is. Toen mijn vrouw dit stukje had gelezen, verzuchtte ze: "Goeie genade nog aan toe!"

Cultivator

VIJFTIG JAAR KRITISCHE TROUW

Van Ruud Bunnik, een van de jonge priesters die in de jaren van Vaticanum II in Nijmegen studeerden, zijn onlangs zijn memoires verschenen. Hij deed al in de jaren zestig van zich horen met publicaties over het celibaat, en is altijd actief betrokken gebleven bij de discussie over de vernieuwing van de kerk. Vanaf 1986 legde hij zich in het bijzonder toe op mensenrechten in de kerk en werd hij lid en voorzitter van de commissie met deze naam van de Acht Mei Beweging. Vanaf 2004 is Bunnik voorzitter van het Werkverband voor de Rechtscultuur in de Kerken (WRK). Dit produceerde onlangs een korte studie over het opzetten van een zelfstandige geloofsgemeenschap.

Wat is eigenlijk het WRK?

“Dat is een klein groepje mensen die kritisch kijken naar de gang van zaken in de kerk en daarover publiceren. Wij vinden dat alleen een kerk die zelf een goede rechtscultuur heeft, met gezag kan pleiten voor naleving van de mensenrechten in de samenleving. Onze laatste publicaties waren alle drie *Specials* bij het tijdschrift Mariënborg/voorheen MV-NU:

- *De nieuwe voorganger*, in september 2009, over het priesterambt en klerikalisme.
- *Het nerveuze ongemak*, van maart 2008, nu erg actueel, over het kerkelijk spreken over seksualiteit.
- En in oktober 2006 publiceerden wij *Levenslang paus?*, waarin we pleitten voor een maximum leeftijd en beperkte ambtstermijn voor pausen.”

Jullie zijn eigenlijk een stukje van de Acht Mei Beweging dat na 2003 gewoon is doorgegaan?

“Ja, wij zijn in 2004 begonnen als zelfstandige opvolger van de ‘Commissie Mensenrechten in de

kerk’ van de Acht Mei Beweging, die heeft bestaan van 1986 tot 2003. Bij die CMR was ik actief betrokken, het was een heel vruchtbare commissie, met ook veel contacten in het buitenland. Wij zijn geen professionals wat betreft kerkelijk of burgerlijk recht, maar werken ons zo goed mogelijk in onze onderwerpen in, en hebben lijnen naar de vakmensen.”

Jullie jongste productie, ‘Op weg naar een zelfstandige geloofsgemeenschap’, staat nu op onze website (zie ook blz. 7 – Red.). Die behandelt in kort bestek een groot aantal praktische problemen waar een kleine geloofsgemeenschap mee te maken krijgt als ze voor zichzelf wil beginnen. Heeft u daar zelf ervaring mee?

“Ik ben niet zelf actief in een zelfstandige geloofsgemeenschap, maar je ziet ze om je heen ontstaan. Hier in mijn woonplaats Arnhem hebben we bijvoorbeeld *De Zijp*, een groep die maandelijks een eigentijdse oecumenische viering houdt in de Willibrordkerk. Het is een open geloofsgemeenschap van mensen uit de regio, iedereen is er welkom. Er is een katholieke en een protestantse voorganger, die samen spanningsloos zijn begonnen met het opzetten van vieringen die mensen niet kunnen vinden in hun eigen kerk. Sommige mensen die je daar ziet, blijven ook naar hun eigen parochiekerk of protestantse gemeente gaan. Zelf ga ik af en toe daar naar een viering, maar ik ga ook – één zondag in de maand en bij grote kerkelijke feesten – voor in de Martinuskerk hier. Dat zijn eucharistievieringen in een vrij klassiek patroon, maar daar blijkt ook vraag naar.”

Hoe zit het nu kerkjuridisch met de ekklesia’s en andere kleine geloofsgemeenschappen?

“Kerkordelijk, kerkrechtelijk is er ruimte voor. Er kan veel in het canoniek recht. Ik vind zo’n kleine zelfstandige geloofsgemeenschap ook een acceptabel alternatief voor de grootschaligheid die nu overal is ontstaan. Je kunt geen verbondenheid voelen met een superparochie. Het echte parochieleven verdwijnt zodra je een kerk sluit. Een kleine geloofsgemeenschap brengt de menselijke maat weer terug. En het feit dat die gemeenschappen vaak oecumenisch zijn, in elk geval voor iedereen open staan, spreekt mij, ook als

RUUD BUNNIK:

“Ik heb nooit de neiging gehad over te stappen naar een andere christelijke kerk.”

afgevaardigde in de Raad van Kerken in Arnhem, erg aan. Dat er kleine katholieke geloofsgemeenschappen in het land zijn die als het ware ondergronds zijn gegaan, snap ik niet. Zij voelen kennelijk een dreiging, maar op het kiezen van een eigen weg staan geen sancties. Ik vind dat mensen onnodig bang zijn.”

Kenmerkend voor u is dat u uw leven lang nooit bang bent geweest om uw mening te geven voor de goede zaak. Dat begon al in 1964 met uw studie over het celibaat.

“Dat onderwerp was volop in discussie in de aanloop naar Vaticanum II, dus vanaf het begin van de jaren ‘60. In 1963, ik woonde in het Piusconvict in Nijmegen en was bijna klaar met mijn studie Engels, was er een priesterretraite in Rijsenburg waarbij bisschop Alfrink een conferentie hield. Ik constateerde dat er zwakke plekken in zijn verhaal zaten. Ik ben toen de materie gaan bestuderen, en dat liep uit op een pleidooi voor een zakelijke discussie: geen valse argumenten, geen losse kreten, noch bij voorstanders, noch bij tegenstanders van de celibaatsregel. In september 1964 werd mijn tekst ‘Kerkelijk ambtsdrager en huwelijk’ gepubliceerd als bijzonder nummer van het kritische tijdschrift Te Elfder Ure. Er kwamen veel positieve reacties, en er verscheen ook een Engelse vertaling.

Met de celibaatskwestie ben ik een paar jaren intensief bezig geweest. Ik moest onder meer afrekenen met de theorie dat er tussen priesterschap en celibaat een zogenaamde affiniteit zou bestaan, een interne ‘theologische’ samenhang: maar een levensstaat kun je niet rechtstreeks koppelen aan een kerkelijke functie.”

Theologisch gezien is de discussie afgerond, het is langzamerhand vooral een kwestie geworden van macht en prestige. Paus Paulus VI heeft eens gezegd dat hij de celibaatsregel wel zou kunnen afschaffen, maar dat hij dat niet op zijn cv wilde hebben. Dat tekent de sfeer. Verreweg de meeste ‘beminde gelovigen’ hebben helemaal geen bezwaar tegen getrouwde priesters.”

Uzelf was toen – in die woelige jaren – nog geen veertig, in de bloei van uw leven, maar u bent niet uitgetreden?

“Ik had daar geen reden voor. Ik was in de celibaatskwestie persoonlijk neutraal, in de zin dat ik geen plannen had om een gezin te stichten, en dat heeft, denk ik, het gezag van mijn publicaties wel versterkt. Bovendien waren veel mensen – onder wie bisschoppen – dankbaar dat ik de kritische discussie op gang had helpen brengen, en die kon ik niet teleurstellen door zelf aan de kant te gaan staan. Kritiek en trouw gaan best samen.”

In 1973 werd het seminarie in Apeldoorn, waar u Engels doceerde, gesloten. Wat toen?

“Ik zou toen zo aan het werk hebben kunnen gaan in het pastoraat, maar leraar-zijn beviel me goed. En ik voelde ook een solidariteitsverplichting.

Ik wilde geen functie accepteren waarin een getrouwde priester niet welkom was. In overleg met het bisdom liep het uit op twee deeltijdbanen in Arnhem: docent Engels op het Nederrijn College, en dekenaal assistent bij het dekenaat, een soort algemene coördinatiefunctie. Die combinatie is doorgelopen tot mijn pensionering in 1997."

En hoe is uw 'levensstaat' nu? Ik zag twee namen op de voordeur.

"Ik woon sinds 1997 samen met Lous, een vriendin al sinds het midden van de zeventiger jaren. We voeren, zoals notarissen en belastingdienst dat zo mooi zeggen, een gezamenlijke huishouding. Maar nee, we zijn niet gehuwd."

Staande tussen Mariënburg-voorzitter Erik Jürgens en idem-secretaris Tom van den Beld (r.) geeft Ruud Bunnik op de recente ledenjaarvergadering enige informatie over zijn jongste boek.

Naast die dubbelfunctie van leraar en dekenaal assistent bent u ook altijd actief gebleven op het gebied van de kerkvernieuwing.

"Vanaf 1974 was ik lid van de Werkgroep Publiciteit van de Landelijke Beweging Open Kerk. Open Kerk wilde een nationale tegenbeweging zijn tegen de regressie die toen intrad, en redden wat er te redden was van het Vaticaans Concilie. Ik werd toen ook redacteur bij De Bazuin. Daarin verscheen in mei 1980 een artikel van de Werkgroep Publiciteit onder de titel *Kritische Trouw*. Die term is vanaf toen als een korte samenvatting beschouwd van waar Open Kerk voor stond in de dertig jaar van haar bestaan: een plaats blijven innemen in het kerkelijk gebeuren, maar vrijmoedig aanwijzen waar dingen verkeerd gaan en waar onhoudbare posities worden verdedigd. Dat is voor mijzelf ook altijd de leidraad gebleven. Bij mij overheerst nu eenmaal het gevoel dat het toch mijn club is, het blijft 'right or wrong, my country'. Ik heb ook nooit de neiging gehad over te stappen naar een andere christelijke kerk, zoals Roel Braakhuis en Peter Nissen kort geleden deden."

Maar zij deden dat onder meer omdat uitsluiting van homo's, als officiële leer van de R.-K. Kerk, voor hen onverteerbaar is. Vindt u, als voorvechter van naleving van mensenrechten in de kerk, het standpunt over homo's dan acceptabel?

"Ik zie dat er onaanvaardbare dingen worden gezegd en gedaan, maar ik kies er toch voor om daar binnen de bestaande verbanden wat aan te doen. Het WRK heeft bijvoorbeeld in 2008, in de brochure *Het Nerveuze Ongemak*, daarover geschreven.

Onlangs zijn nu uw memoires verschenen. Het is een indrukwekkend relaas. Het boek heeft de intrigerende titel meegekregen 'Eerst biefstuk, dan lamsvlees'. Dat moet u nog even uitleggen. En tenslotte, als u terugkijkt, wat vond u dan uw mooiste tijd?

"Die titel is bedoeld als nieuwsgierigmakertje, achterin het boek staat de oplossing.

Mijn mooiste jaren? Dan denk ik eerst aan de jaren 1957-1964 in Nijmegen. De kennismaking met de academische wereld, de relativering van de klerikale wereld, en de kritische discussie over kerkvernieuwing. Maar ook Apeldoorn was een goede tijd, zowel in het leraarschap als in de ruimte voor studie en publicaties. En Arnhem, na 1973, doet daar dan weer niet voor onder. Geschenken krijg je op alle plaatsen en tijden, maar je moet natuurlijk ook wel eens iets naar je hand zetten."

– De recente publicatie van de memoires van Ruud Bunnik is *Eerst biefstuk, dan lamsvlees – Vijftig jaar kritische trouw* (Uitg. Valkhof Pers Nijmegen 2011, Memoreeks nr.29, 144 blz., € 15,-). Eerdere publicaties van zijn hand zijn een uitgebreide studie over de celibaatskwestie:

'Gehuwde en Ongehuwde Priesters. Een pleidooi voor vrijheid en wetswijziging' (1969) en een bredere studie over het kerkelijk ambt na Vaticanum II: *'Dienaren van het Aggiornamento'* (1967).

– Leden van het WRK zijn momenteel: Herman Brinkhoff, Ruud Bunnik, Bert van Dijk, Ties van Kerkhoff en Peter van Kessel.

– De auteur van dit interview, mr. A.M.W. Verdegaal, is activiteitensecretaris van Mariënborg.

ALFRINKS BEKERING

Tussen aartsbisschop Alfrinks celibaatsconferentie uit medio 1963 en het perscommuniqué van 19 januari 1970 waarin de Nederlandse bisschoppen de wenselijkheid van getrouwde priesters uitspraken, liggen een kleine zeven jaar. In die korte periode heeft een omslag plaatsgevonden in Alfrinks denken en spreken.

In 1963 gaf hij blijk de celibaatsproblematiek te kennen, maar wekte niet de indruk zelf actie te willen ondernemen. Hij deed niet meer dan, in zijn bekende stijl, te noteren dat 'men' zich de vraag kan stellen 'of de Kerk op het ogenblik misschien beter niet in alle situaties die zij over heel de wereld kent, het celibaat zou vragen van haar ambtsdragers', en ontweek een eigen positief of negatief antwoord. In het perscommuniqué van januari 1970 sprak hij, samen met zijn collega's in de Nederlandse kerkprovincie, de mening uit 'dat hun geloofsgemeenschap ermee gebaat zou zijn, als naast het in duidelijke vrijheid gekozen celibataire priesterschap in de latijnse Kerk de gehuwde priester toegelaten zou kunnen worden'. Het antwoord op zijn vraag uit 1963 is duidelijk positief.

Een perscommuniqué kan niet alles zeggen, maar de vraag blijft hangen wat dat 'ermee gebaat' dan wel inhoudt. Als je bedenkt dat Alfrink in die zeven jaren enkele tientallen namen in het diocesane priesterbestand had moeten doorhalen, weinig mogelijkheden had gevonden om hen in een andere vorm van pastoraat in te zetten, ongeveer elk jaar weer minder priesters had kunnen wijden, en ook nog geconfronteerd was met afstuderende theologanten die van wijding afzagen doch zich wel voor pastoraal werk aanboden, krijg je het vermoeden dat het hoofdmotief van zijn omslag kwantitatief en 'personeelstechnisch' was: het tekort aan priesters begon zich duidelijk aan te kondigen. Of hij zich kon voorstellen hoe het voelt als een priester verliefd wordt, dat getrouwde priesters zich beter in hun vel zouden voelen, en dat wijding van getrouwde mannen misschien een stap was op de weg naar een bredere vernieuwing van het kerkelijk ambt, is niet zo duidelijk.

Het priestertekort is natuurlijk het minst nobele motief om de celibaatsregel af te schaffen. Hét motief is dat je mensen geen onnodige lasten mag opleggen. Ook bij een ruim priesterbestand is er geen 'gebod van de Heer' (zie 1 Kor 7,25).

Ruud Bunnik in 'Eerst biefstuk, dan lamsvlees', blz. 66-67

BIJ DE OPSTELLING VAN DE CREDO-TEKST GING HET DE KEIZER IN DE EERSTE PLAATS OM ZIJN PRINCIPE: ÉÉN GELOOF, ÉÉN KERK, ÉÉN STAAT.

GELOVEN IN DIENST VAN DE POLITIEK

Terwijl de Credo Campagne van Mariënburg volop aan de gang is, klinken hier en daar stemmen van deelnemers die vragen naar het ontstaan van het Credo. In de brochure die als handreiking wordt verschaft, staat daarover nauwelijks iets. En toch zijn die vragen van belang. Wanneer is de Credo-tekst op schrift gesteld en hoe is die tot ons gekomen? Zitten daar geen 'statements' bij die in die vroege eeuwen werden geaccordeerd, maar die wij nu, gezien de ontwikkelingen in kerk en samenleving van bijna twee millennia, niet meer als 'geloofsschat' voor onze rekening kunnen of willen nemen? Op ons verzoek belicht Alex van Heusden in onderstaand artikel een stukje van de wordingsgeschiedenis van het Credo. Waaruit blijkt hoe de Romeinse keizer, een ongedoopte leek, grote invloed heeft gehad op de theologen van de vroegste concilies. – *Redactie*

In het jaar 313 werd door de keizers Constantijn van het West-Romeinse rijk en Licinius van het Oost-Romeinse rijk het Edict van Milaan uitgevaardigd. Godsdienstvrijheid voor iedereen was de strekking van dit edict: "...wij meenden zowel de christenen als ook alle anderen de vrijheid te moeten geven zich aan te sluiten bij de religieuze macht van hun keuze." Zo verwierf het vroege christendom, na een grote vervolging die gedurende acht jaar veel slachtoffers had gemaakt, vooral in de oostelijke gebieden van het rijk, de felbegeerde status van 'toegestane religie'. Hoewel Constantijn deze religie op alle mogelijke manieren begunstigde, behielden de ingezetenen van het rijk de vrijheid om naar believen elke religie aan te hangen, welke dan ook. De keizer wenste niet te tornen aan de eeuwenoude Grieks-Romeinse traditie van religieuze tolerantie en vrije uitwisseling

van opvattingen – overigens altijd op voorwaarde dat religieuze stromingen en filosofenscholen geen bedreiging vormden voor de staatsmacht.

Weliswaar adopteerde Constantijn de vroege kerk en bemoeide hij zich in verregaande mate met haar reilen en zeilen, maar hij riep haar niet uit tot officiële staatskerk. Wél streefde hij alleenheerschappij na. In het jaar 324 viel hij het rijksgedebied van collega-keizer Licinius binnen en versloeg hem. Er was opnieuw sprake van één Romeins rijk met één keizer aan het hoofd. Een onderling verdeelde vroege kerk kon Constantijn niet gebruiken. Hij wenste eenheid van belijden, één universeel Credo om de rijkseenheid te schragen.

Concilie van Nicea

Maar precies daar lag het probleem. Er bestond grote onenigheid over de vraag hoe de verhouding tussen Jezus

meer dan driehonderd bisschoppen deelnamen, allen uit de oostelijke helft van het keizerrijk. Er werd een compromistekst opgesteld: Jezus Christus was *“het woord van God, God uit God, licht uit licht, eniggeboren Zoon, eerstgeborene van heel de schepping, voor alle eeuwen geboren uit de Vader”*. Hier konden Arius en zijn aanhangers mee uit de voeten: zij waren bereid de goddelijkheid van Jezus te aanvaarden, zo lang hij maar de tweede bleef, na de Vader, uit hem geboren.

Politiek en theologie

Voor bisschop Alexander van Alexandrië en zijn volgelingen was het belijdenisvoorstel een slecht compromis. Zij vreesden dat Arius – die het concilie bijwoonde, maar slechts als toeschouwer, omdat hij geen bisschop was – met de belijdenis zou instemmen, om vervolgens te blijven verkondigen dat de Zoon ondergeschikt is aan de Vader. Daarom moest er iets aan de tekst worden toegevoegd. Dat werd het Griekse wijsgerige woord *homo’ousios*, *“een in wezen”*: de Zoon is een in wezen met de Vader – beiden even goddelijk. Voor Arius en veel andere deelnemers aan het concilie was dit onaanvaardbaar. Na langdurig geruzie tussen voor- en tegenstanders hakte Constantijn de knoop door ten gunste van *‘een in wezen’*.

Wat zich in Nicea had voltrokken, was theologie in dienst van keizerlijke politiek. Maar anders dan Constantijn gewenst had, vond de belijdenistekst van Nicea in het oostelijk deel van het rijk slechts mondjesmaat bijval. Daar was het gekrakeel tussen bisschoppen onderling niet van de lucht. In het Westen was de graad van acceptatie aanmerkelijk hoger. Constantijn liet het erbij, zo lang de theologische debatten geen bedreiging vormden voor de openbare orde in het rijk.

Constantijns latere opvolger, Theodosius (ca.346-395), maakte een vodge papier van dat Edict van Milaan. Hij maakte aan die traditie met één pennenstreek een einde. Eén geloof, één kerk, één staat, met de keizer aan het hoofd – dát was zijn politieke agenda.

Christendom staatsgoddienst

Zo vormden de jaren tachtig van de vierde eeuw een keerpunt in de geschiedenis van het vroege christendom en tegelijk in die van de westerse beschaving. In het jaar 380 vaardigde Theodosius, als keizer van het Oost-Romeinse rijk met als

Links:
Gouden munt als medaillon van Theodosius, de laatste Romeinse keizer (Washington, Freer Gallery).

Rechts:
Keizer Constantijn: “Verdeeldheid binnen de Kerk is erger dan oorlog.” (mozaïek in de Aya Sofia-moskee in Istanboel).

Christus en God de Vader gedefinieerd moest worden. Was Jezus Christus gelijk aan God of ondergeschikt aan hem? Had Jezus altijd bestaan naast God of was hij een latere schepping? Arius (± 260-336), sinds 318 leraar in Alexandrië, hield onverkort vast aan de ene God en aan diens eenheid. De tweede, de Zoon, verschilt fundamenteel van de eerste, de Vader. Vanuit God bezien, is de Zoon een schepsel, aan God ondergeschikt, hoogstens Godgelijkend. Dat was de opvatting van Arius, maar niet lang nadat hij die opvatting openbaar had gemaakt, werd hij door een vergadering van Egyptische bisschoppen veroordeeld. In Klein-Azië, Syrië en Palestina vond hij echter veel steun, ook onder bisschoppen.

Om aan alle onenigheid een einde te maken, riep Constantijn in 325 in Nicea (thans Iznik in Turkije) een concilie bijeen, waaraan

hoofdstad Constantinopel, een edict uit waarin het christelijk geloof volgens de dogmatische formule van het concilie van Nicea uit het jaar 325 – de wezenseenheid tussen Vader en Zoon – dwingend werd opgelegd aan allen die behoren tot de katholieke en apostolische ecclesia ('kerk'). Deze belijdenis van Nicea kreeg kracht van wet. Ruim tien jaar later, in 392, verbood de keizer alle andere culten en offerriten. Zo verhief hij het christendom tot staatsgodsdienst en tot de enige toegestane religie. Vanaf toen konden 'heidene' geen officiële ambten meer vervullen. De tempels van de Romeinse goden hoefden niet per se tegen de vlakte, maar als ze werden verwoest, gebeurde dat voornamelijk op initiatief van lokale *episkopoi* ('toezieners', 'bisschoppen'). Ook kwam het voor dat tempels werden omgebouwd tot kerken. Maar veel harder dan de heidene kregen dissidente christenen het te verduren. Wie bleef verkondigen dat de Zoon ondergeschikt was aan de Vader en dus niet ten volle in diens goddelijkheid deelde, keerde zich tegen de wetgeving van het keizerrijk en kon daarom als ketter worden vervolgd. De vroege kerk liet de beoordeling van afwijkende leeropvattingen voortaan over aan Romeinse rechtsorganen. Ook stromingen van vroeg christendom aan de rand of buiten de vroege kerk met haar traditie van de apostelen (zoals de gnosis en de Ebionieten, joodse leerlingen van Jezus) belandden definitief in de verdomhoek van de ketterij. Sommige daarvan zijn ten slotte opgegaan in de staatskerk, maar de meeste zijn op den duur, lang niet altijd op zachtzinnige wijze, uit de geschiedenis verdreven. Eén geloof, één kerk, één staat: Constantijn zal er wellicht van hebben gedroomd, maar tot een politiek als die van Theodosius is hij nooit

Wie bleef verkondigen dat de Zoon ondergeschikt was aan de Vader en dus niet ten volle in diens goddelijkheid deelde, keerde zich tegen de wetgeving van het keizerrijk en kon daarom als ketter worden vervolgd.

overgegaan.

Concilie van Constantinopel

Al snel na zijn aantreden als keizer van het Oosten in het jaar 379, richtte Theodosius zijn aandacht op de onenigheid over de verhouding tussen God de

Schilderij (16e eeuw) van het Concilie van Nicea. Een gedeelte van de ca. 250 bisschoppelijke deelnemers zit geschaard rond een opengeslagen bijbel; rechts daarvan keizer Constantijn. In de kelder beneden zit de als ketter veroordeelde priester Arius opgesloten.

Vader en Jezus de Zoon. Theodosius hing de belijdenis van Nicea aan, inclusief het 'een in wezen'. In februari 380 vaardigde hij een edict uit, gericht tot de bevolking van Constantinopel, waarin hij alle volkeren oproept te geloven "in één godheid, Vader, Zoon en Heilige Geest, van gelijke majesteit en één heilige Drie-eenheid".

Zo wenste Theodosius de rijen te sluiten: één rijk, één kerk en één belijdenis. Een nieuw element is de Drie-eenheid. Dat concept bestond weliswaar al in de tweede eeuw, maar de tekst van Nicea had niet uitgewerkt hoe de Heilige Geest zich verhoudt tot de Vader en de Zoon. Volgens het edict van

Theodosius vormen die drie één godheid van gelijke majesteit, zij zijn 'één in wezen'.

Er was dus een nieuw concilie nodig om de belijdenis van Nicea uit te breiden en daar zoveel mogelijk bisschoppen achter te krijgen. Dat vond in 381 plaats in Constantinopel, de thuishaven van Theodosius. Aan de tekst van Nicea werd een nieuwe alinea

Het Concilie van Nicea. Muurschildering uit 1587, in opdracht van paus Sixtus V aangebracht op een wand van de bovenverdieping van de pauselijke bibliotheek, de zogenoemde 'Salone Sistina' in het Vaticaan. Uiterst links op de achtergrond wordt de ketter Arius gearresteerd, omdat hij volhield dat Gods zoon Jezus minder God was dan de God

de Vader. Voor alle duidelijkheid is daarnaast een wolk geschilderd, waarop Vader en Zoon evenwaardig naast elkaar zitten. Op de voorgrond, iets links van het midden zit keizer Constantijn.

toegevoegd, over de Heilige Geest "die voortkomt uit de Vader". Volgens de tekst van Constantinopel heeft de Heilige Geest een lagere status dan Vader en Zoon. Hij is niet één in wezen met de Vader zoals de Zoon dat is.

De Heilige Geest "die voortkomt uit de Vader"? Niet uit de Vader en de Zoon? Dat werd een controversie, om niet te zeggen een splijtzwam, tussen de kerk van het Westen en de kerk van het Oosten. In het Westen voegde men in de vijfde eeuw, onder invloed van Augustinus (354-430) het *filioque* toe: "uit de Vader en de Zoon". In het Oosten hield men vast aan de tekst van Constantinopel.

Concilie van Chalcedon

De geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel vertoonde een lacune, zo bleek uit het gebruik ervan. De goddelijkheid van Jezus was veiliggesteld, maar hoe zat het met zijn menselijkheid? Deze vraag gaf aanleiding tot nieuwe theologische strijd en weer moest een concilie uitkomst bieden. Het vond plaats in Chalcedon, in het jaar 451. Daar werden de concilievaders het eens over hoe Jezus in elkaar steekt: "een in wezen met de Vader naar de godheid en een in wezen met ons naar de mensheid. (...) Een en dezelfde Christus, zoon, heer, eengeboren, in twee naturen..."

Maar ook hiermee was de strijd niet helemaal gestreden. De Egyptische kopten, de Syrische jacobieten, de Armeense kerk en de Ethiopische christenen hebben Chalcedon met de leer van de twee naturen nooit aanvaard en dat is tot op vandaag zo gebleven.

De auteur van voorgaand artikel, Alex van Heusden (1956) studeerde filosofie in Nijmegen en theologie in Amsterdam. Van 1974 tot 1980 behoorde hij tot de orde der jezuïeten. Hij heeft zich toegelegd op bijbelwetenschappen, judaïca en de geschiedenis van het vroege christendom. Met Huub Oosterhuis vertaalde hij de bijbelboeken Genesis, Exodus, Numeri en het evangelie van Lukas. Sinds 2002 is hij als studiesecretaris in vaste dienst van Stichting Leerhuis en Liturgie. Ook is hij verbonden aan het liturgisch team van de Amsterdamse Studentenekklesia.

NIEUWE INZICHTEN ALS KENMERK VAN EEN LEVENDE TRADITIE

Persoonlijke trouw aan een kerk biedt een basis voor het zoeken naar waar het in het leven om hoort te gaan.

CREDO CAMPAGNE

De momenteel lopende ‘Credo Campagne’ van Mariënborg brengt veel mensen met elkaar in discussie en mag daarom wel een succes genoemd worden. Er zijn ca. 225 deelnemers die elkaar op afgesproken tijden ontmoeten. Van hen zijn er 150 lid van 13 reeds eerder bestaande gespreksgroepen, maar grotendeels (nog) geen lid van de Mariënborgvereniging. Daarnaast hebben zich 75 mensen ‘individueel’ opgegeven en het secretariaat is erin geslaagd hen in 10 groepen onder te brengen.

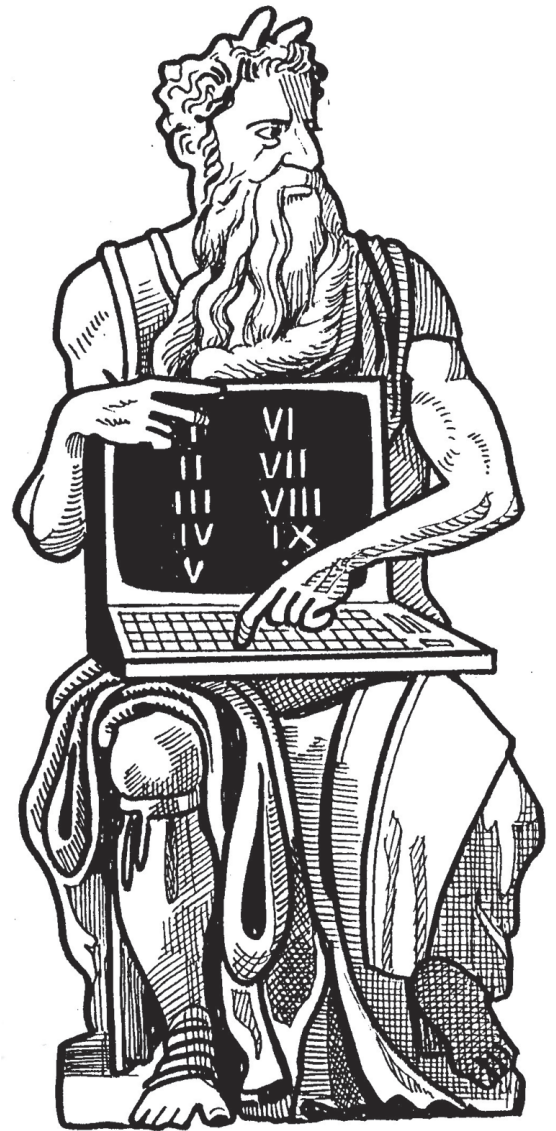
Het brochure-boekje “Wat geloof ik? Wat geloven wij?” dat voor deze campagne in omloop is gebracht, vindt gretig aftrek. Bij Berne/Heeswijk, waar het gedrukt is, stond het zelfs even op de derde plaats van de meest verkochte drukwerken.

Mensen worden door de discussies aan het denken gezet, en dat is ook de bedoeling van de campagne. Bij sommigen resulteert dat dan weer in een beschouwing die ze aan ons ter publicatie aanbieden. Voorzover onze mogelijkheden reiken nemen wij deze bijdragen in ‘Mariënborg’ op; zo ook het artikel op deze bladzijden.

Redactie

Wie de laatste nummers van ons blad ‘Mariënborg’ met aandacht gelezen heeft, zal het niet ontgaan zijn dat redacteur Damiaan Meuwissen zich op een andere wijze binnen onze kerk opstelt dan meerdere andere auteurs die in ons blad aan het woord kwamen. Op zich is dat wel goed want het geeft, zoals Meuwissen terecht opmerkt, ons te denken. Als ik diens opvatting goed begrijp gaat hij uit van de klassieke idee van een kerkelijk leergezag dat, geïnspireerd door de H. Geest, de taak en de bevoegdheid heeft ons geloofswaarheden voor te houden. Hans van der Horst heeft al eerder zijn bezwaren tegen deze opvatting kenbaar gemaakt zonder zijn opponent te kunnen overtuigen. Dat wordt wel heel duidelijk in het artikel van Meuwissen in het vorige nummer.

Ook al durf ik mezelf noch theoloog noch filosoof te noemen, ik wil me toch in deze discussie mengen. Ik spiegel me daarbij aan de grote filosoof van de Verlichting, Immanuel Kant: denk zelf en ga niet zonder meer af op wat anderen zeggen, ook al zien die anderen zichzelf als het bevoegde gezag. Ik had de neiging, heb die nog steeds, om diepgaand op het artikel van Meuwissen in te gaan, maar zie daar in eerste instantie van af omdat ik niet

in staat ben mijn commentaar op verantwoorde wijze vorm te geven vóór het verstrijken van de door de redactie gestelde deadline.

In mijn bijdrage in het vorige nummer kwam ik tot de conclusie dat het al of niet geloven in het bestaan van God per se betekent dat mensen daardoor meer of minder verantwoord leven. Dan rijst wel de vraag (en ik meen Meuwissen die vraag te horen stellen) wat dan nog de zin is van een religie, wat de betekenis kan zijn van het zich bekennen tot een kerk. Als voorlopige reactie wil ik daarover een persoonlijk getuigenis afleggen.

Ik ben min of meer toevallig rooms-katholiek. Mijn ouders waren belijdend katholiek. Ik had ook als mohammedaan geboren kunnen worden.

Onze kerk wordt dikwijls opgevat als een instituut dat geleid wordt door paus en bisschoppen als apostolische gezagsdragers, gezag dragend over geloof en zeden, geïnspireerd door de Heilige Geest. Die leiding is zinvol en respect voor die leiding moet dan ook van de leden van de kerk verwacht worden. Maar dat gezag mag niet de vorm aannemen van het uitoefenen van macht die aan de vrijheid en redelijkheid van mensen voorbijgaat. Dat zou tekortdoen aan de menselijke waardigheid die berust op die vrijheid en redelijkheid, eigenschappen die van nature tot het menszijn behoren.

Maar de kerk is allereerst als gemeenschap een van de dragers van de joods-christelijke traditie. Zonder in details te treden denk ik daarbij aan Jezus van Nazaret die Gods zoon genoemd werd. Hij schokte zijn omgeving, een moreel hoog ontwikkelde gemeenschap, met een eigen visie op de moraal, waarin niet allereerst de wet, in de zin van binnen die gemeenschap ontwikkelde gedragsregels, normerend zou moeten zijn, maar een innerlijke houding van welwillendheid ten opzichte van iedere mens, een houding van gerechtigheid, barmhartigheid en liefde. Zie de beschrijving van zijn ontmoeting met mensen, zie de zaligsprekingen. Vanuit zijn belevingswereld sprak hij van zijn vader in de hemel die hem de overtuiging had ingegeven dat alleen zo aan diens wil kon worden voldaan. Die visie kostte hem zijn leven.

Het evangelie beschrijft hoe hij vóór zijn dood aan zijn leerlingen vroeg hem vanuit deze visie te blijven gedenken. Het is een verhaal dat kennelijk grote indruk op hen gemaakt heeft: als jullie samenkomen en met name als jullie met elkaar eten, het brood met elkaar breken zoals dat toen werd uitgedrukt, denk dan aan mij. Ik kan dat niet anders zien dan dat hij bedoelde: herinner elkaar aan wat ik jullie heb geleerd en voorgeleefd.

Dat moet dan ook de opdracht aan de apostolische kerk zijn: herinner elkaar aan waar het in het leven om hoort te gaan, zoek naar beste weten de waarheid, het ware en het goede en leef daarnaar. Het is een opdracht die toegesneden is op onze aard als mens, vrij en met rede begaafd. Het is een moeilijke opdracht

en het is goed dat wij, als gelovigen in Jezus, elkaar daaraan blijven herinneren. Kerk is nodig omdat wij herinneren nodig hebben, herinneren door woord, voorbeeld en rituelen.

Christelijke kerken zijn als gemeenschap dragers van een traditie waarin gezocht wordt hoe aan deze opdracht kan worden voldaan, hoe door iedere christen, door elke kerkelijke gemeenschap als geheel, in elke situatie van elke tijd, aan die opdracht kan worden voldaan. De joods-christelijke traditie is het verhaal van de ontwikkeling van inzichten en praktijken vanuit deze opdracht. Een ontwikkeling met helaas veel verdeeldheid en soms diep vallen, maar toch is die traditie voor iedereen die daarvoor open wil staan een vindplaats van waarden, van structuur en zin.

Kerken zijn nu eenmaal gemeenschappen van mensen met alle daarbij behorende risico's: egoïsme, vanzelfsprekendheden, streven naar macht en alles wat een herkennen van het ware en goede in de weg kan staan. Daartoe behoort ook de al te menselijke angst voor nieuwe inzichten, ook als ze naar beste weten worden herkend. Ze zijn echter wel het kenmerk van een levende traditie.

Het woord "katholiek" is afgeleid van een Griekse uitdrukking die duidt op samenhangend geheel. Daarom omschrijf ik een katholieke christen (niet alleen een rooms-katholieke christen) als iemand die zich uitgedaagd voelt tot een consequente en positieve houding ten opzichte van het ware en goede op basis van leer en leven van Jezus van Nazaret.

Persoonlijke trouw aan een kerk biedt een basis voor het zoeken naar waar het in het leven om hoort te gaan. Die trouw is ook van belang voor de kerkelijke gemeenschap omdat zowel voorbeeld als eventuele kritiek kan bijdragen aan haar zoektocht naar het ware en goede. De samen beleefde trouw schept ook de kracht om dat zoeken vol te houden. Daarom blijf ik trouw aan de kerk waarin ik ben opgegroeid, ik voel me er thuis. Wel deel ik met velen een kritische houding, met name ten aanzien van een uitoefening van gezag die kennelijk in strijd is met wat Jezus bedoelde, een tekort aan vertrouwen in en stigmatisering van critici, een soms te grote nadruk op de betekenis van sacramenten. De institutionalisering van de kerk blijkt vatbaar voor menselijke tekortkomingen. Maar die herkennen we ook in onszelf.

Toen Geert Wilders het woord ‘kopvoddentaks’ bedacht, was hij als Limburger vrij zeker geïnspireerd door het Limburgse ‘nonnenvot’, dat min of meer hetzelfde klinkt, evenwel geen hoofddoek is maar een koekachtige lekkernij, in de historie al sinds 1676 bekend en destijds gelanceerd in Sittard of omgeving. In de Nederlandse hoofddoekendiscussie roept dat woord makkelijk het beeld op van religieuze dames, ook wel zusters of nonnen geheten die, in de vorige eeuw en eerder, in de samenleving altijd rondliepen met een of andere hoofdversluiering. Bij sommige nonnen-

soorten’ (bijv. die van Moerdijk) leken de zusters met zo’n hoofdtooi onverwijd het luchtruim te kunnen kiezen, bij andere (uit Tilburg) zag je het gezicht helemaal achter in een soort kap, die ‘kachelpijp’ werd genoemd. Maar die nonnen mochten er van ons bijlopen zoals ze wilden, niemand die daar een punt van maakte, een taks voorstelde of om een Kamerdebat vroeg. En tot op heden heeft niemand ooit iets gezegd van de hoofdbedeksels die vrouwen bijv. in Spakenburg dragen. Nou zijn dat weliswaar gelovige vrouwen, maar verre van nonnen. In onze dagen waren dergelijke uitmonsteringen zo goed als van het toneel (of beter: uit de realiteit) verdwenen, totdat vvd-politica Jeanine Hennis-Plasschaert erover begon te zeuren. Op een principiële vlak, dat wel: godsdienstvrijheid, scheiding van staat en kerk, vrije meningsuiting. Opiniepeiler Maurice de Hond stelde vast dat 43 procent van de Nederlanders geen problemen heeft met die moslimadoekjes hijaab, shayla, al-amira of chador. Tijdens de Boekenweek heeft emeritus-bisschop Tini Muskens ervoor gepleit dat we “ophouden met zeuren over de hoofddoekjes”. Dat Limburgse koekwerkje heeft overigens de vorm van een strik, ter herinnering aan de grote strik die de vorige-eeuwse nonnen op de rug droegen. Of beter: ter hoogte van de plek waar de rug van naam verandert. Volgens Limburgse etymologen betekent ‘vot’ dan ook achterwerk.

Wordlid

BON VOOR OMWENTELING

De crisis in de kerk is de voorbode van een wereldwijde kerkomwenteling. “Mariënborg” wil daarover informeren en eraan bijdragen. Als vereniging en als tijdschrift. Voelt u daar ook wat voor? Sluit u aan bij onze gelederen:

De heer/mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

- wordt lid van de vereniging Mariënborg en ontvangt vier keer per jaar ‘Mariënborg’, het tijdschrift van de vereniging (€ 30,- per jaar)
- wordt lid van de vereniging en hoeft geen abonnement op het tijdschrift (€ 12,50 per jaar)
- abonneert zich op het tijdschrift, maar zonder lidmaatschap (€ 20,- per jaar)
- meldt zich voor drie proefnummers van het tijdschrift ‘Mariënborg’ (€ 5,-)
- is lid en wil een geschenkabonnement van drie nummers geven aan:

De heer / mevrouw (a.u.b. aangeven wat van toepassing is)

Naam:

Adres:

Postcode en plaats:

Datum:..... Handtekening:

De (eventueel fotokopieerde en) ingevulde bon in gesloten envelop zonder postzegel opsturen naar:

Secretariaat Mariënborg – Antwoordnummer 223 – 3800 VB Amersfoort

of alle gegevens per e-mail zenden naar: secretariaat@marienburgvereniging.nl